

Міністерство культури та інформаційної політики України
Державний науково-методичний центр
змісту культурно-мистецької освіти

«СХВАЛЕНО»

Науково-методичною радою
Державного науково-методичного центру
змісту культурно-мистецької освіти
Протокол № 8
від «29» грудня 2022 р.

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни
«МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТРОМБОН»
середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти
з музичного мистецтва початкового професійного спрямування,
інструментальні класи

Київ
2022

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «МУЗИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ ТРОМБОН» середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи. Київ, 2022. 18 с.

Укладачі: **Мулик Д. Д.**, викладач, завідувач відділу духових інструментів Мистецької школи (Черкаська обл.), спеціаліст вищої категорії, *координатор групи*;

Сапсай І. І., викладач, директор Червонослобідської дитячої музичної школи (Черкаська обл.), спеціаліст вищої категорії;

Карауш В. В., викладач Мистецької школи № 4 м. Одеси, спеціаліст вищої категорії, старший викладач;

Полещук А. Г., методист вищої категорії відділу формування і моніторингу змісту та якості культурно-мистецької освіти Державного науково-методичного центру змісту культурно-мистецької освіти; викладач коледжу Луганської державної академії культури і мистецтв.

Рецензенти: **Артюшенко М. І.**, доцент кафедри музичного мистецтва Луганської державної академії культури і мистецтв, доцент кафедри мідних, духових та ударних інструментів Національної музичної академії України імені П. І. Чайковського, доцент, соліст Національного заслуженого академічного симфонічного оркестру України, заслужений артист України;

Мельник П. І., викладач Уманського обласного музичного фахового коледжу ім. П. Д. Демуцького, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, відмінник освіти України.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Типова навчальна програма з навчальної дисципліни «**Музичний інструмент тромбон**» (далі – типова навчальна програма), розроблена з урахуванням вимог до обсягу та результатів навчання, передбачених Типовою освітньою програмою середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти з музичного мистецтва початкового професійного спрямування, інструментальні класи (наказ Міністерства культури України від 23.07.2019 № 562), містить загальний нормативний зміст, обсяг та нормативні результати навчання учнів гри на тромбоні, а також окреслює рекомендовані підходи до планування й організації освітнього процесу в класі тромбона. Нормативний зміст навчання за типовою навчальною програмою базується на музично-виконавських традиціях і сучасних досягненнях національної школи та їх провідних представників (викладачів, виконавців).

Опанування музичним інструментом тромбон рекомендовано починати з 10 – 12 років за умови попереднього навчання гри на музичному інструменті блок-флейта (за типовою навчальною програмою, розробники якої: В. А. Дульдєр, В. Є. Баранова, І. С. Лозбін) та/або музичному інструменті труба (за типовою навчальною програмою, розробники якої: Ю. В. Островський, П. З. Шевченко) / кларнет (за типовою навчальною програмою, розробники якої: В. А. Дульдєр, Томич Ф. Ф) / саксофон (за типовою навчальною програмою, розробники якої: К. Р. Шевлякова, М. П. Раскіна) тощо на елементарному підрівні початкової мистецької освіти.

Типова навчальна програма може бути основою для розроблення викладачем робочої навчальної програми з навчальної дисципліни «**Музичний інструмент тромбон**». У робочій навчальній програмі, розробленій на основі цієї типової навчальної програми, викладач деталізує, конкретизує та адаптує нормативний зміст дисципліни, передбачений типовою навчальною програмою, відповідно до місцевих умов і потреб учня / учениці, визначає організаційні форми проведення та види навчальних занять, комплекс художньо-педагогічних технологій та методів викладання, необхідне методичне забезпечення, форми та засоби контролю якості знань учнів з урахуванням індивідуального підходу. Також викладач може реалізувати власний алгоритм викладання шляхом перерозподілу нормативного змісту навчання та зміни послідовності викладення навчального матеріалу дисципліни за модулями, уточнення додаткових обсягів навчального матеріалу та результатів навчання понад визначених типовою навчальною програмою.

Мета вивчення дисципліни орієнтована на формування в учнів базових навичок гри на тромбоні, розвиток рівня музично-виконавської майстерності, залучення до мистецтва загалом, мотивації подальшого навчання в закладах фахової передвищої мистецької освіти або на поглибленому підрівні початкової мистецької освіти.

Освітній процес з навчальної дисципліни «**Музичний інструмент тромбон**» здійснюється у формі навчальних занять, заходів поточного та підсумкового контролю. Основною формою занять є *індивідуальний урок*.

Навчання проводиться за *модулями*. Кожен модуль передбачає формування певної частини компетентностей, що стають основою для подальшого навчання та досягнення нормативних навчальних результатів після завершення опанування типової навчальної програми.

Опанування нормативного змісту навчання за типовою навчальною програмою розраховано на мінімальну нормативну кількість навчальних тижнів – 35 тижнів на рік (без урахування канікулярних періодів) та на мінімальний нормативний обсяг часу на опанування програми, що становить для:

1 та 2 років навчання – 70 год. на рік (*2 год. на тиждень*);

3 – 5 років навчання – 105 год. на рік (*3 год. на тиждень*).

З метою реалізації індивідуального підходу до кожного / кожної учня / учениці та відповідно до принципів модульної системи навчання в робочій навчальній програмі *загальну кількість навчальних годин* рекомендовано розподіляти на розсуд викладача на:

– поглиблення та вдосконалення набутих навичок та вмій учнів або збільшення часу на вивчення окремих модулів у зв'язку з індивідуальною потребою учня / учениці;

– повторення / закріплення вивченого матеріалу;

– репетиції та підготовку до контрольних заходів та/або публічних виступів;

– планування та проведення інших форм роботи (відвідування культурно-мистецьких заходів, пов'язаних зі змістом мистецької освіти тощо);

– відпрацювання нормативного змісту навчання через непередбачувані обставини (карантин, хвороба учня / учениці тощо).

Навчальний репертуар з навчальної дисципліни формується викладачем самостійно з урахуванням індивідуальних здібностей та розвитку учнів.

Для моніторингу рівня навчальних досягнень учнів застосовуються форми **поточного** та **підсумкового** контролю.

Поточний контроль здійснюється: під час навчальних занять (поурочний контроль); за підсумками кожного модуля (модульний контроль). Поточний контроль може здійснюватися у формі контрольних уроків, прослуховувань, переглядів, заліків, зокрема технічних. Конкретні форми поточного (поурочного, модульного) контролю визначаються викладачем відповідно до робочої навчальної програми.

Підсумковий річний контроль здійснюється після завершення кожного року навчання у формі *річного контрольного заходу*, що включає перевірку результатів навчання за типовою навчальною програмою.

Наприкінці 5 року навчання проводиться **підсумковий контроль за результатами опанування типової навчальної програми** у формі іспиту (*публічний / концертний виступ*).

Програму кожного заходу поточного та підсумкового контролів слід komponувати з різнохарактерних і різностильових творів, включаючи твір українського композитора або обробки українського мелосу.

Визначення рівня досягнення учнями результатів навчання середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти передбачає оцінювання через

виставлення балів (оцінок) у цифровому (числовому) виразі за поділом на 4 рівні: початковий (1 – 3 бали), середній (4 – 6 балів), достатній (7 – 9 балів), високий (10 – 12 балів). Метою оцінювання є визначення рівня навчальних досягнень учня / учениці в оволодінні змістом, визначеним цією типовою навчальною програмою на кожному з етапів навчання (*додаток*).

НОРМАТИВНИЙ ЗМІСТ, ОБСЯГ ТА РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Перший рік навчання. Завдання: ознайомлення із загальними відомостями з історії виникнення тромбона, особливостями догляду за інструментом; основами раціональної постави, аплікатурою та розташуванням звукоряду на позиціях тромбона; опанування басового ключа; вдосконалення прийомів звуковидобування, правильного звукоутворення; вдосконалення штрихів *detache, legato, staccato*; ознайомлення з базингом; формування навичок розбору етюдів, п'єс.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 1	Загальні відомості про інструмент (історія виникнення та будова тромбона). Догляд за інструментом.	32	Знає історію виникнення тромбона від античних до часів фактичного створення в XV–XVIст., основні його частини, конструктивні особливості та правила догляду за інструментом.
	Основи раціональної постави (положення голови, тулуба, рук, ніг). Підбір та постановка мундштука. Постановка виконавського дихання. Залежність виразності гри на тромбоні від компонентів постави.		Володіє основами раціональної постави. Демонструє положення тулуба, голови, рук та ніг, постановку правої руки, вільність, рухливість, уникає перерозподілу ваги інструмента на праву руку. Володіє основами виконавського дихання.
	Довгі звуки (цілі та половинні тривалості) штрихами <i>detache, legato, staccato</i> на базі мажорних та мінорних гам у тональностях до 1 знака.		Грає гами До-мажор, ля-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджіо в одну октаву цілими та половинними тривалостями в помірному темпі.
	Басовий ключ: аплікатура та розташування звукоряду на позиціях тромбона.		Знає басовий ключ. Відтворює позиції тромбона (аплікатуру), починаючи з натурального звукоряду на I позиції; розуміє не фіксовану відстань між позиціями. Знає розташування звукоряду на кожній позиції інструмента.
Модуль 2	Восьмі та четвертні тривалості штрихами <i>detache, legato, staccato</i>	38	Грає гами Фа-мажор та ре-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджіо

	на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 1 знаком.		в одну октаву четвертними та восьмими тривалостями штрихами <i>detache, legato, staccato</i> у помірному темпі.
	Атака звуку та її виражальні можливості.		Розуміє технологію звуковидобування та звукоутворення, роботи м'язів. Володіє атакою звуку, її видами (тверда, м'яка, комбінована) та виражальними можливостями техніки.
	Розвиток губного апарату на базі інтервалів.		Виконує інтервали (терції, квінти, октави тощо) у різних конфігураціях четвертними, восьмими опанованими штрихами.
	«Базинг» губами та з мундштуком у супроводі фортепіано.		Застосовує систему «базинг» губами та з мундштуком в супроводі фортепіано під час виконання довгих звуків по гамі До-мажор вгору та вниз, інтервалів, арпеджію.
	Навички самостійного розбору вправ, етюдів, п'єс.		Дотримується основних правил розбору нотного матеріалу: визначення тональності, вірної аплікатури, цезур для взяття дихання, тощо.
Всього годин в навчальному році:		70	

Протягом першого року навчання учень / учениця опановує: гами До-мажор, Фа-мажор, ля-мінор, ре-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджію; «Система вправ для тромбона» П. Мельника (2.1 – 2.3, 3.1 – 3.8 вправи комплексу) або подібні; 4 – 6 етюдів на різні види техніки; 6 – 8 різнохарактерних п'єс.

На підсумковому річному контрольному заході після 2 модуля учень / учениця виконує: два різнохарактерних твори напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця: застосовує навички основ раціональної постави, виконавського дихання; демонструє амбушюр, звукоутворення, культуру звуковидобування; володіє штрихами *detache, legato, staccato*; втілює художні образи п'єс за допомогою опанованих засобів музичної виразності.

Другий рік навчання. Завдання: розвиток та вдосконалення різновидів виконавського дихання, їх зв'язок з іншими елементами постановки виконавського апарату; освоєння техніки виконання пунктирного ритму, комбінованих штрихів; вдосконалення виконання *legato* та його видів; розвиток навичок читання з листа, філірування звуку та пам'яті; ознайомлення з найбільш вживаними темповими та динамічними термінами.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 3	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості штрихами <i>detache, legato, staccato</i> та комбінованими на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 1 знаком. Розширення діапазону.	32	Грає гами Соль-мажор та мі-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджіо четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями в одну-дві октави основними та комбінованими штрихами в помірному темпі.
	Вдосконалення техніки та розвиток виконавського дихання. Типи дихання в поєднанні з іншими елементами постановки виконавського апарату.		Демонструє навички виконавського дихання: володіє трьома основними типами дихання: грудне, черевне (діафрагмальне) та грудно-черевне; розуміє поняття «опора дихання», демонструє координацію виконавського дихання в поєднанні з роботою амбушюру, язика, рук.
	Пунктирний ритм.		Виконує пунктирний ритм, дотримуючись якості атаки звуку, чистоти інтонації та визначеного темпу.
	Комбіновані штрихи.		Володіє технікою виконання комбінованих штрихів (дві <i>detache</i> – дві <i>legato</i> та навпаки, ліга всередині тощо) під час виконання гам та вправ.
	Темпові та динамічні музичні терміни як засоби відображення художнього твору.		Знає темпові (<i>andante, lento, moderato, allegro, allegretto, vivo</i> тощо), динамічні терміни (<i>piano, pianissimo, forte, fortissimo</i> тощо) та використовує їх для розкриття художнього образу.
	Адаптування репертуару елементарного підрівня початкової мистецької освіти для виконання на тромбоні.		Демонструє навички читання знайомого (з навчання на іншому інструменті у елементарному періоді) нотного тексту на тромбоні: визначення тональності, аплікатури, фразування, розстановки цезур для взяття дихання тощо.
Модуль 4	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості штрихами <i>detache, legato, staccato</i> та комбінованими на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 2 знаками.	38	Грає гами Сі бемоль-мажор та соль-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджіо в півтори октави (до квінтового тону) четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями основними та комбінованими штрихами в помірному темпі.

	Три види <i>legato</i> . Техніка правої руки.		Знає технологію виконання <i>legato</i> . Використовує види легато: губне, кулісне, комбіноване та їх особливості, технічну основу.
	Твори кантиленного характеру. Філірування звуку.		Демонструє навички якісного звуковедення та філірування звуку у творах кантиленного характеру. Плавно змінює силу звуку від тихого до гучного та навпаки.
	Розвиток навичок читання з листа.		Читає з листа нескладні вправи етюди, оркестрові партії.
	Розвиток довготривалої музичної пам'яті.		Грає п'єси, вивчені раніше, розширює репертуар.
Всього годин у навчальному році:			70

Протягом другого року навчання учень / учениця опановує: гами Соль-мажор, мі-мінор, Сі-бемоль-мажор, соль-мінор; «Система вправ для тромбона» П. Мельника (1.1.1 – 1.2.3, 3.1 – 3.4, 4.1 – 4.2 вправи комплексу) або подібні; 4 – 6 етюдів на різні види техніки; 6 – 8 різнохарактерних п'єс.

На підсумковому річному контрольному заході після 4 модуля учень / учениця виконує: два різнохарактерних твори напам'ять.

Під час виконання програми підсумкового контролю учень / учениця:

- демонструє навички координації виконавського дихання з роботою інших елементів постановки виконавського апарату;
- застосовує основні та комбіновані штрихи;
- відтворює темпові та динамічні вказівки автора;
- втілює характер та образ творів за допомогою засобів музичної виразності.

Третій рік навчання. Завдання: удосконалення роботи виконавського апарату, якості звуку, звуковедення, ритмічної точності, техніки виконання тріолей; робота над основами музичного мислення: фраза, речення, кульмінація; опанування техніки виконання *D7* з оберненнями та хроматичної гами; удосконалення навичок спільного виконання з концертмейстером; розвиток творчого ставлення до процесу виконання музичного твору.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 5	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache</i> , <i>legato</i> , <i>staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 2 знаками.	48	Грає гами Ре-мажор та сі-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), виконує арпеджіо тонічного тризвуку та <i>D7</i> з оберненнями в прямому викладенні четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями основними та комбінованими штрихами в помірному темпі.

	Техніка виконання D7 та його обернень.		Виконує D7 з оберненнями основними та комбінованими штрихами в помірному темпі.
	Удосконалення техніки виконання тріолей.		Демонструє навички виконання тріолей, чітку взаємодію роботи язика, дихання та кисті правої руки, вірного метроритму.
	Удосконалення навичок гри з концертмейстером.		Демонструє навички спільного музикування з концертмейстером, загальний баланс (ансамбль) та контролює темп, динаміку, інтонацію.
Модуль 6	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache</i> , <i>legato</i> , <i>staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 3 знаками.	57	Грає гами Мі бемоль-мажор, до-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види), арпеджіо тонічного тризвуку та D7 з оберненнями в прямому викладенні четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями в помірному темпі.
	Основи музичного мислення (фраза, речення, кульмінація).		Розуміє поняття початок та закінчення фрази, речення, кульмінація твору. Демонструє це під час виконання творів.
	Образна уява під час роботи над художнім образом п'єси.		Демонструє розуміння, співучасть у процесі виконання та передачі змісту, розкриває образну складову музичного твору.
	Хроматична гама.		Грає хроматичну гаму в тріольному ритмі основними штрихами в помірному темпі. Виконує етюди із застосуванням прийомів хроматизму.
Всього годин у навчальному році:			105

Протягом третього року навчання учень / учениця опанує: гами Ре-мажор, сі-мінор та Мі бемоль-мажор, до-мінор; «Система вправ для тромбона» П. Мельника (1.1.1 – 1.2.3, 3.1 – 3.6, 4.1 – 4.2 вправи комплексу) або подібні; 5 – 7 етюдів на різні види техніки; 6 – 8 різнохарактерних п'єс (у тому числі можливе опанування 1 – 2 творів великої форми).

На підсумковому річному контрольному заході після 6 модуля учень / учениця виконує: напам'ять 2 різнохарактерні п'єси (у тому числі можливе виконання твору великої форми).

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень / учениця:

демонструє навички звуковедення, ритмічну чіткість;

застосовує штрихи (*detache, legato, staccato*) для відображення авторського задуму;

демонструє основи музичного мислення і образної уяви для відтворення музичного образу.

Четвертий рік навчання. Завдання: удосконалення технічних навичок виконання творів рухливого характеру; виховання інтонаційної культури, аналіз та слухове мислення; будова, обернення та гра зменшеного VII7, застосування агогічних та динамічних прийомів; ознайомлення з формою *варіації* та *сонатною* формою; удосконалення техніки виконання хроматичної гами; опанування техніки виконання мелізмів; удосконалення навичок сценічної культури, артистизму.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 7	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache, legato, staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 3 знаками.	48	Грає гами Ля-мажор, фа дієз-мінор (гармонічний, мелодичний та натуральний види) у дві октави, арпеджіо тонічного тризвуку, D7 в мажорі та зменшеного VII7 в мінорі в прямому викладі четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями з оберненнями.
	Удосконалення виконавських навичок під час робіт над віртуозними творами.		Виконує складні метроритмічні малюнки, прийоми; демонструє технічні можливості тромбона; володіє видами техніки та їх змінами у вправах та етюдах рухливого характеру.
	Навички самостійного настроювання інструмента.		Демонструє навички самостійного настроювання інструмента, знає позиційні особливості тромбона.
	Навички виконання зменшеного VII7.		Грає зменшений VII7 з оберненнями основними та комбінованими штрихами в різних тональностях в помірному темпі.
	Ознайомлення з формою <i>варіації</i> .		Розуміє структуру та особливості форми <i>варіацій</i> . Під час виконання демонструє жанрові, ритмічні та темпові зміни тематизму.
	Удосконалення знань термінів <i>rubato, rallentando, accelerando, ad libitum, ritenuto</i> в аспекті		Розуміє значення термінів <i>rubato, rallentando, accelerando, ad libitum, ritenuto</i> . Демонструє агогіку у фразуванні як незначне відхилення від основного темпу

	фразування та стилістичних особливостей твору.		для досягнення більшої музичної виразності виконуваного твору.
	Удосконалення навичок сценічної культури та артистизму.		Демонструє навички сценічної культури та артистизму під час виконання концертної програми. Застосовує опановані виражальні засоби для відтворення художнього образу музичного твору.
Модуль 8	Восьмі, четверті, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache, legato, staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 4 знаками.	57	Грає гами Ля-бемоль-мажор фамініор (гармонічний, мелодичний та натуральний види) у дві октави, арпеджію тонічного тризвуку, D7 в мажорі, зменшеного VII7 в мінорі в прямому викладі четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями з оберненнями.
	Інтонційна культура виконання на тромбоні.		Володіє навичками інтонування на тромбоні, розуміє ступінь відхилення висоти звучання окремих звуків натурального звукоряду позицій свого інструмента.
	Тембральні особливості інструмента.		Демонструє навички опанування тембровими можливостями тромбона (філірування звуку, динаміка).
	Ознайомлення з технікою виконання мелізмів: <i>форілаг, мордент, трель, групето</i> .		Застосовує мелізми: <i>форілаг, мордент, трель, групето</i> під час виконання вправ, етюдів, п'єси та широко використовує у творах, написаних у сонатній формі.
	Удосконалення техніки виконання хроматичної гами (у тріольному та квартольному ритмах).		Виконує хроматичну гаму в тріольному та квартольному ритмах, дотримуючись акцентування на сильну долю, ритмічної та метричної чіткості.
	Сонатна форма: будова, тональний розвиток, особливості виконання.		Виконує твір сонатної форми / сонату / частину сонати. Демонструє розуміння будови, особливостей стилю, передає жанровий та емоційний зміст твору.
	Розвиток витримки під час гри твору великої форми.		Демонструє витримку виконавського апарату шляхом декількох програвань твору великої форми.
Всього годин у навчальному році:		105	

Протягом четвертого року навчання учень / учениця опанує: гами Ля-мажор, фа-дієз-мінор, Ля-бемоль-мажор, фа-мінор; «Система вправ для тромбона» П. Мельника (1.1.1 – 1.2.3, 3.1 – 3.8, 4.1 – 4.2, 7.1 – 7.2 вправи комплексу) або подібні; 5 – 7 етюдів на різні види техніки; 6 – 8 різнохарактерних п'єс (з яких щонайменше 2 твори великої форми).

На підсумковому річному контрольному заході після 8 модуля учень / учениця виконує: напам'ять 1–2 різнохарактерні п'єси, одна з яких – твір великої форми.

Під час виконання програми підсумкового річного контролю учень / учениця:

демонструє свободу та рухливість виконавського апарату;

виконує твір варіаційної форми, розуміє логіку та стилістику варіаційної композиції;

демонструє інтонаційну культуру, слуховий контроль;

використовує тембральні особливості інструмента, володіє виконанням мелізмів: форшлаг, мордент;

застосовує агогічні та динамічні прийоми (*rubato, rallentando, accelerando, ad libitum, ritenuto, crescendo, diminuendo*);

втілює технічні завдання для відтворення авторського задуму, образного змісту музичного твору.

П'ятий рік навчання. Завдання: удосконалення навичок читання нот з листа, імпровізація; опанування прийомів «подвійного» та «потрійного» *staccato*, тремоло та виконання трелі; застосування квартвентилю; удосконалення віртуозних, динамічних та тембральних засобів, володіння різними видами тромбонної техніки на базі вправ та етюдів вітчизняних та зарубіжних авторів; ускладнення репертуару за технічними та художніми вимогами; включення до репертуару твору циклічної форми (*концерт*); робота над художньо-образною цілісністю творів програми.

Цей рік є заключним етапом середнього (базового) підрівня початкової мистецької освіти, тому головна увага приділяється підготовці програми підсумкового іспиту, відтворенню та втіленню в музичних творах художніх образів, технічній досконалості.

Навчальні модулі	Зміст навчання	Орієнтовна кількість годин	Результати навчання
Модуль 9	Восьмі, четверті, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache, legato, staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та мінорних гам у тональностях з 4 знаками.	48	Грає гами Мі-мажор (у дві октави), до-дієз-мінор (до квінтового тону), арпеджіо тонічного тризвуку, D7 в мажорі та зменшеного VII7 в мінорі в прямому викладі четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями з оберненнями різними штрихами.

	Удосконалення навичок читання нот з листа.		Читає ноти з листа, орієнтується в новому нотному тексті, вміє робити розбір твору, що виконується.
	Імпровізація.		Імпровізує на інструменті (підбирає на слух) з усвідомленням тонального плану.
	Ознайомлення з твором циклічної форми (на прикладі <i>концерту</i>).		Виконує твір великої форми (<i>концерт</i> або його частину). Розуміє будову твору, демонструє штрихову точність, інтонаційну культуру та метроритмічну цілісність. Має поняття про каденцію як демонстрацію виконавської майстерності соліста.
	Опанування прийомів «подвійного» та «потрійного» <i>staccato</i> .		Демонструє рухливість, роботу передньої та задньої частин язика, навички володіння прийомами атаки звуку під час виконання «подвійного ту-ку» та «потрійного ту-ку-ту» <i>staccato</i> в різних темпах та комбінаціях на прикладі вправ та етюдів Ж. Арбана або подібних.
	Застосування кварт-вентилю.		Відтворює звуки на кварту нижче в різних регістрах, а також в так званій «мертвій зоні» в оркестрових партіях.
	Тремоло та трель.		Демонструє навички ритмічного виконання тремоло на вказаних позиціях, досягаючи плавного <i>legato</i> . Грає трелі за схемою опанування тремоло з прискоренням, спираючись на верхній звук та сильний опорний видих.
	Художньо-образна цілісність творів програми.		Демонструє художньо-образну цілісність творів, виконуючи їх в оригінальних темпах.
Модуль 10	Восьмі, четвертні, шістнадцяті тривалості, акорди штрихами <i>detache</i> , <i>legato</i> , <i>staccato</i> , комбінованими штрихами на базі мажорних та міночних гам у тональностях до 4-х знаків.	57	Грає (на більш досконалому технічному рівні) гами мажорні та міночні до 4-х знаків в півтори-дві октави, виконує арпеджіо тонічного тризвуку, D7 в мажорі та зменшеного VII7 в мінорі в прямому викладі четвертними, восьмими та шістнадцятими тривалостями з оберненнями різними штрихами.

	Удосконалення технічно-виконавських навичок на базі творів віртуозного характеру.		Демонструє різні види техніки виконання, навички використання технічних прийомів, основних та комбінованих штрихів, динамічних та тембральних особливостей, здійснює стабілізацію технічних, динамічних та тембральних можливостей за допомогою слухових уявлень.
	Формування навичок виконавського саморегулювання.		Володіє фізичною та психологічною витримкою, виконавською та сценічною культурою, аналізує власне виконання під час виступу.
	Художньо-виконавські засоби гри.		Відтворює характер та художньо-образний зміст творів за допомогою опанованих засобів виразності, технічних навичок, інтонаційної культури.
Всього годин у навчальному році:		105	

Протягом п'ятого року навчання учень / учениця опановує: гами мажорні, мінорні до чотирьох знаків; «Система вправ для тромбона» П. Мельника (1.1.1 – 1.2.3, 3.1 – 3.8, 4.1 – 4.2, 7.1 – 7.2, 8.1 – 8.2, 9.1.1 – 9.3.2 вправи комплексу або подібні); 5 – 7 етюдів на різні види техніки; 3 – 6 різнохарактерних п'єс (з яких 1 – 2 твори великої форми).

На підсумковому річному контрольному заході після 10 модуля учень / учениця виконує: три різнохарактерні твори або два твори, один з яких твір великої форми (рекомендовано – наявність у програмі оригінального та віртуозного творів).

Під час виконання програми підсумкового контролю за результатами опанування типової навчальної програми на випускному іспиті учень / учениця:

демонструє виконавську майстерність, здобуті знання та уміння в межах навчальної програми;

демонструє фізичну витримку (здатність виконувати без перерви всю програму);

застосовує опановані засоби музичної виразності та інтонаційну культуру як елементи музичної мови, що необхідні для відтворення характеру та художнього образу музичних творів;

демонструє культуру публічного виступу та поведінки на сцені.

СПИСОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ ТА РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Альбом учня-тромбоніста : учбовий репертуар ДМШ / ред. В. Андресен. Київ : Музична Україна, 1971–1989. Вип. 1 – 10.
2. Арбан Ж. Школа игри на трубе. Москва : Лейпциг: VEB Friedrich Hofmeister Musikverlag Leipzig, 1990. 192 с.
3. Гладких А. В. Методика формування виконавської майстерності на духових інструментах. Вінниця : Нова книга, 2014. 200 с.
4. Горват І., Вассербергер І. Основи джазової інтерпретації. Київ : Музична Україна, 1980. 120 с.
5. Теорія та практика навчання гри на духових інструментах (тромбон) : методичні рекомендації для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації (спеціальність «Народна художня творчість», спеціалізація «Народне інструментальне мистецтво») / уклад. В.І. Коваль. Вінниця : НОВА КНИГА, 2005. 44 с.
6. Основи теорії та практики розвитку техніки губ тромбоніста: методичні рекомендації для вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації / уклад. В. І. Коваль. Київ : [б. в.], 2013. 33 с.
7. Методика навчання гри на тромбоні : практич. посіб. для педагогів та учнів / Б. Манжора. Київ : Музична Україна, 1976. 112 с.
8. Марценюк Г. П. Тромбон : історія і сьогодення : навч. посіб. Київ : [б. в.], 2006. 104 с.
9. Марценюк Г. П. Методика оволодіння мистецтвом гри на тромбоні. Київ : Інформаційно-аналітичне агенство, 2007. 351 с.
10. Мулик Д. Д. Навчальний посібник для труби, тенора. Київ : [б. в.], 2022. 124 с. URL: <http://arts-library.com.ua/handle/123456789/1039> (дата звернення: 10.12.2022).
11. Щоденні самостійні вправи трубача: навчально-методичний посібник / В. Т. Посвалюк. Київ : ДМЦМЗКМ, 2003. 56 с.
12. Смаглій Г. А., Маловик Л. В. Основи теорії музики : підручник для навчальних закладів освіти, культури і мистецтв. Вид. 3-тє, перероб. та доп. Харків : «Факт», 2002. 384 с.
13. Тромбон : 1–2 класи : учбовий репертуар дитячих музичних шкіл / ред.-упоряд. С. М. Мазурик. Київ : Музична Україна, 1990. 62 с.
14. Тромбон. Клавір. Вип. 1 / упоряд. А. П. Жульєв. Тернопіль : навчальна книга – Богдан, 2014. 68 с.
15. Трубай М. Д. Навчально-методичний посібник для учня-початківця. Хмельницький, 2012. 28 с.
16. Щербанюк В. Збірник п'єс для учнів музичних шкіл. Клавір з додатком партій труби (кларнета) та саксофона. Кн. 1. Чернівці : Букрек, 2007. 60 с.
17. Arban J. V. Complete method for Trombone&Euphonium. Spiral-bound. URL: <https://www.amazon.com/9175-Complete-Method-Trombone-Euphonium/dp/0800004019> (дата звернення: 10.12.2022).
18. Blazhevich. 30 Legato Studies-Trombone. International Music Co. URL: <https://www.jwpepper.com/30-Legato-Studies-Trombone/6091011.item#.Y1uVn3ZBzIU> (дата звернення: 12.12.2022).
19. Heping Sigmung. Forty Progressive Etudes For Trombone. URL:

<https://pdfprodos.vip/download/4330427-hering-sigmund-forty-progressive-etudes-for-tromb> (дата звернення: 15.12.2022).

20. Mueller Robert. Technical Studies for Trombone (book 1,2). Carl Fischer Music. URL: <https://www.sheetmusicplus.com/title/technical-studies-for-trombone-sheet-music/95884> (дата звернення: 12.12.2022).

21. Mueller Robert. Complete for Trombone. 2002. 216 с. URL: <https://www.stretta-music.com/mueller-complete-method-for-trombone-nr-131072.html> (дата звернення: 11.12.2022).

22. Pederson Tommy. 10 pieces for Two Bass Trombone. URL: https://www.hickeys.com/music/studio/university_of_maryland/matt_guilford_bass_trombone_studio/products/sku007833-pederson-tommy-duets-for-bass-trombones-10.php (дата звернення: 15.12.2022).

23. Slokar Branimir. Schule fur Altposaune Methode de Trombone Alto Method Trombone. URL: <https://ru.scribd.com/document/442966430/branimir-slokar-schule-fur-altoposaune-pdf> (дата звернення: 11.12.2022).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Рівні компетенції	Бали	Характеристика навчальних досягнень
Початковий	1 – 3	Рівень відтворення музичного тексту не відповідає програмним вимогам. Учень / учениця виконує окремі фрагменти музичних творів, демонструє низький рівень володіння технічними навичками. Робить численні помилки, відсутня емоційність виконання.
Середній	4 – 6	Виконання учнем / ученицею навчальних завдань та програми має велику кількість недоліків: він/вона невпевнений/а, часто зупиняється, робить помилки; динамічна та емоційна виразність майже відсутня. Якість звукоутворення та технічна база знаходяться на недостатньому рівні. Учень / учениця не завжди вміє відтворити художній зміст музичних творів. Відсутня свобода ігрового апарату.
Достатній	7 – 9	Учень / учениця демонструє необхідні навички та вміння, але мають місце певні технічні недоліки, порушення метроритмічної пульсації, часткова відсутність інтонування та невпевненість втілення образно-емоційної складової музичних творів.
Високий	10 – 12	Учень / учениця впевнено та якісно виконує програмні твори, які відповідають вимогам поточного етапу навчання, вільно володіє освоєними способами звукоутворення та прийомами гри. Втілює художній образ музичного твору з усвідомленим та узгодженим застосуванням визначених засобів музичної виразності. Демонструє високий технічний рівень, музичне мислення, сценічну культуру.